

■ Litteraturgranskningar

Olsson, Karin, 2009. *Den (över)levande demokratin. En idékritisk analys av demokratins reproducerbarhet i Robert Dahls tänkta värld. Växjö: Växjö University Press (Acta Wexionensia, 185).*

SVERKER GUSTAVSSON¹

Enligt en bland våra dagars statsvetare allmänt omfattad normativ teori om konstitutionell minimalism – utvecklad och omhuldad inte bara av ledande nordiska ämnesföreträdare utan också av tongivande europeiska och amerikanska forskare – är det bara valsättet och regeringssättet samt elementära fri- och rättigheter, som bör vara konstitutionellt privilegierade. Ty sättet att kombinera politikens form och innehåll, argumenterar en minimalist, är informellt självförstärkande. Majoriteten behöver ha maximalt ansvar för den sociala och ekonomiska politiken, om demokratin långsiktigt skall kunna reproducera sig själv. Medborgarnas tilltro till proceduren och den politiska friheten ökar i den mån valutslag tillåts göra skillnad med avseende på politikens innehåll.

Minimalismen har spetsen riktad mot idén om blandad författning (Gustavsson 2009). Enligt denna alternativa grundtanke bör även reglerna för politikens inne-

håll vara svåra att ändra. För att minimera verkan av grundläggande konflikter och säkerställa ett maximum av allmänanda behöver även reglerna för den sociala och ekonomiska politiken skyddas mot vad folkets valda företrädare kan tänkas besluta med enkel majoritet. Ställd inför denna motstående uppfattning blir en minimalist inte svaret skyldig. Han eller hon argumenterar för att ett jämlikt och självstyrande folk växer med uppgiften, om dess valda företrädare kan besluta med enkel majoritet om den sociala och ekonomiska politiken. Därför är det bara proceduren som bör privilegieras. De som på det konstitutionella planet vill blanda procedur och innehåll begär ett allvarligt misstag, anser minimalisten. Ty vad som händer i praktiken är att medborgarna kommer att misstro politikens möjligheter och därmed demokratin.

Den fråga som Karin Olsson ställer är hur det kan komma sig, att demokratin förstärker sig själv enligt den utpräglat minimalistiska teori som Robert Dahl under en mer än femtioårig vetenskaplig verksamhet så energiskt har förespråkat. Hur tänker han sig den mekanism, varigenom folkstyret enbart med stöd av proceduren låter sig reproduceras? Behövs det inte också ett politiskt innehåll av ett visst bestämt slag? Enligt min mening är denna problemställning inte bara originell utan också synnerligen fruktbar med tanke på fortsatt forskning. Svagheten är att avhandlingen inte så energiskt som jag skulle önska håller vad undertiteln utlovar. Löftet om en *idékritisk* analys infrias bara delvis. Karin Olsson tolkar, preciserar och gör enstaka kritiska nedslag. Vad jag efter-

¹ Sverker Gustavsson är professor i statskunskap vid Uppsala universitet. Anmälan grundar sig på hans fakultetsopposition på Karin Olssons doktorsavhandling vid Växjö universitet den 16 oktober 2009.
E-post: sverker.gustavsson@statsvet.uu.se

lyser är en diskussion av vad hennes resultat betyder för fortsatt normativ och empirisk debatt. Hon är alltför återhållsam, menar jag, när det gäller att tydliggöra implikationerna.

Min anmälan består av fyra delar. Först uppehåller jag mig vid det problem, som Karin Olsson ställer. Inspirerad av hennes tolkning prövar jag sedan i ett andra avsnitt att formulera tre hypoteser. Dessa anser jag följa av hur hon uppfattar Robert Dahls svar på den av henne ställda frågan. För det tredje reflekterar jag över vilken betydelse det skall anses ha att hans demokratisyn är religiöst neutral. Avslutningsvis och för det fjärde formulerar jag ett sammanfattande omdöme.

Fruktbar problemställning

Idén om reproducerbarhet som grundfråga utgår, skriver Karin Olsson, från en önskan om att ett demokratiskt system skall kunna fortleva. Reproducering innebär, postulerar hon, att folkstyret stärker sig självt. Det kan och bör vara ”så konstruerat att det producerar sin egen överlevnad” (s. 20). Samtidigt står det klart, att det inte räcker med att anta förekomsten av reproducerbarhet som en variation på temat *perpetuum mobile*. Den idén är inte tillräckligt statsvetenskapligt klargörande. Det behöver göras prövbara antaganden, som är teoretiskt motiverade, om på vad sätt och varför demokratin hämtar kraft ur sig själv för att kunna fortleva. Vilken är den grundläggande mekanismen?

Frågan kan förefalla ligga nära till hands. Så är det ofta med bra idéer. Sedan de väl har blivit formulerade vill man som läsare gärna föreställa sig att man själv alltid har sett saken på det sättet. Alltför lätt reduceras nya och bra tankar till att framstå som självklarheter i efterhand. En enkel sökning med hjälp av Google Scholar visar att begreppet reproducerbarhet

knappast alls förekommer i den statsvetenskapliga litteraturen. Ordet används visserligen – men inte statsvetenskapligt utan allmänt metodologiskt. Det syftar då på att jämförelser och experiment skall kunna återskapas i en annan forskningsmiljö med samma resultat för att uppfylla kravet på intersubjektivitet. Hos Karin Olsson, däremot, avses det förhållandet, att demokratin återskapas och varför detta sker.

Karin Olsson snuddar vid en möjlig förklaring till underlåtenheten att fråga sig på vad sätt och varför demokratin återskapas sig själv. Det sker när hon inledningsvis (s. 17 f) en smula sarkastiskt påpekar, att den svenska demokratiutredningen för tio år sedan ville avhjälpa frånvaron av demokratiskt tillfredsställande förhållanden med den universalmedicin, som antogs utgöras av mer demokrati. Utredningen frågade sig aldrig vad det är, närmare bestämt, som gör att folkstyret understödjer sin egen fortlevnad. Vad Karin Olsson underförstår är att en offentligt tillsatt, finansierad och parlamentariskt sammansatt utredning av politiska skäl måste undvika att ställa frågan om demokratin reproducerbarhet på sin spets. Ty då skulle konflikterna inom och kring utredningen bli praktiskt oöverstigliga.

Denna bitande anmärkning kunde Karin Olsson ha gjort ännu mera bitande genom att påpeka att knappast heller de fyra statsvetarledda norska, svenska och danska maktutredningarna under de senaste fyrtio åren har förmått ställa på sin spets den av henne antagna grundfrågan. Det vanliga har genomgående varit att undersöka hur makten faktiskt är fördelad jämfört med ideala förhållanden samt att försöka besvara frågan om utvecklingen går i riktning mot mera eller mindre demokrati. Kring detta har det på nordisk botten under de senaste tio åren förts en diskussion

om fakta och bedömningsgrunder (Pettersson 2003, Østerud 2004, 2006, Engestad 2004, Karvonen 2004, Gustavsson 2006). Inför frågan om vad för slags politiskt innehåll som främjar respektive motverkar demokratis reproducerbarhet, däremot, har både de som har skrivit direktiven till dessa utredningar och de som har forskat inom ramen för sagda riktlinjer haft en tendens att vilja låta frågan vara.

Inte bara politikerna utan också statsvetarna har, med andra ord, intuitivt haft klart för sig vad som är alltför omstritt för att kunna utredningstekniskt hanteras. På det sättet har reproducerbarheten blivit en fråga, som även akademiskt orienterade statsvetare av ren självbevaringsdrift har kommit att undvika.

Det intressanta är att detta omdöme *inte* gäller om Karin Olsson. Djärvt och utan skyggglappar ställer hon sig den fråga, som den storskaligt finansierade makt- och demokratiforskningen i våra nordiska länder under de senaste fyrtio åren har undvikit att ställa. Likt barnet inför kejsaren frågar hon sig hur den konstitutionella minimalismen, vars främste talesman är Robert Dahl, besvarar frågan om hur det kan komma sig att en demokrati som bara privilegierar proceduren kan återskapa sig själv. Genomgående betonar han vikten av att begränsa sig till att göra antaganden om proceduren för att därigenom säkerställa att så många som möjligt accepterar folkstyret som överideologi. Hur föreställer han sig, att den sålunda avskalade proceduren återskapar tilltron till sig själv? Vad är det som gör att det dahlska styrelseskicket trots sin principiella öppenhet för olika politiskt innehåll ändå förmår understödja sin egen fortlevnad?

Något som ligger i luften genom hela avhandlingen – men som Karin Olsson av missriktad anspråkslöshet drar sig för att framhålla – är att internationaliseringen av

våra demokratier aktualiserar frågan om gränserna för folkstyrets reproducerbarhet. Det problem som nu dryftas alltmera i den internationella statsvetardebatten är om det finns en gräns, bortom vilken väljarna inte kan och bör avhända sig det nationella självbestämmandet. Robert Dahl är inte längre aktiv i denna diskussion men hans ande svävar över de senaste årens diskussion om hur tunn och smal demokratin kan göras utan att väljarna förlorar tilltron till värdet av allmän rösträtt och politisk frihet (Mair 2007, Bartolini 2008, Scharpf 2009, Schmitter 2010). Hur långt kan den demokratiska dagordningen reduceras, innan idéerna om politisk jämlikhet och nationellt självbestämmande är helt tömda på praktisk innebörd och därmed kraft att legitimera i konkurrens med religiösa och marknadsliberala grundföreställningar?

Demokratin i Robert Dahls tänkta värld förutsätter, att minimalism är detsamma som största möjliga innehållsligt ansvar inför väljarna. Verklighetens demokratiska politiker är upptagna av vad jag skulle vilja kalla för frontförkortningens problem. Hur mycket beslutsrätt och beslutsförmåga kan de lämna ifrån sig utan att styrelseskicket förlorar den legitimitet, som det har till följd av förekomsten av allmän rösträtt, yttrandefrihet och föreningsfrihet? Finns det ett minimum av praktisk betydelse, bortom vilken minimalismen inte längre har sin av Robert Dahl förutsatta självförstärkande verkan? Karin Olssons fråga är med andra ord av stort intresse också internationellt och inte bara med tanke på de nordiska maktutredningarnas historiska underlåtenhetsynder.

En konsekvent tillämpning av de båda grundläggande principerna politisk jämlikhet och nationellt självbestämmande är den kompromisslösa grundtanken. Ge-

nom att styra sig själva med stöd av bara dessa båda riktmärken ger väljarna sig själva jämförelsevis fria tyglar. Det gör att de växer med uppgiften.

Detta är essensen av vad Robert Dahl hävdar och det är denna essens som Karin Olsson önskar fixera på jakt efter svaret på frågan om varför demokratin vinner på att tolkas proceduriellt och minimalt snarare än brett och substantiellt. Öppenheten för alla sorters politiskt innehåll tillsammans med de minimalt avgränsade beslutsreglerna gör att samtliga väljare tvingas känna ansvar och stolthet över att inom ramen för principerna om allmän rösträtt och politisk frihet vara med om att forma utvecklingen. Fördjupad tillit människor emellan verkar till fördel för ytterligare tillit enligt principen om den goda cirkeln. Poängen är att Karin Olsson inte nöjer sig med detta. Med berömvärd envishet tar hon för givet, att det måste finnas en underförstådd mekanism att upptäcka hos Robert Dahl. Vilken är, närmare bestämt, enligt dennes mening den anordning, varförutan en innehållsligt obestämd demokrati inte förmår återskapa sina egna grundförutsättningar?

Alltför återhållsam idékritik

Vägledande för Karin Olssons undersökning är en metodologisk ansats, som är rimlig utifrån frågeställningen och materialet. Enligt denna urskiljer hon tre analytiska nivåer hos Robert Dahl. Allra mest grundläggande är de båda normativa *axiomen* om politisk jämlikhet och nationellt självbestämmande. Alla skall ha samma rätt att inverka och inget skall vara undantaget från rätten att inverka. Dessa grundvärden resulterar på den andra nivån i de fem *kriterierna* allmän och lika rösträtt, effektivt deltagande, upplyst förståelse, kontroll över dagordningen och att med-

borgare är liktydigt med invånare. Konkret betyder detta att det inte får finnas några hinder mot att rösta och kandidera. Som stöd för majoritetsstyre och ansvarskrävande krävs därutöver en fullt genomförd religions-, förenings- och yttrandefrihet.

På den tredje nivån efterforskar Karin Olsson vad Robert Dahl har att säga om hennes grundläggande begrepp *reproducerbarhet*. Vad är det som gör att en innehållsligt tom och öppen procedur kan återskapa sig själv? Så som Robert Dahl resonerar måste formen vara neutral till innehållet. På det sättet kan flest möjliga idéer och intressen brytas mot varandra inom ramen för överideologin utan att vara utmöntrade på konstitutionella grunder. Enbart valsättet och regeringssättet samt elementära fri- och rättigheter bör vara extra svåra att ändra. Bara om form och innehåll på det sättet kombineras med varandra verkar demokratin informellt självförstärkande. Majoriteten har då fullt ansvar för den sociala och ekonomiska politiken. Medborgarnas tilltro till proceduren och den politiska friheten växer i den mån valutslag gör praktisk skillnad. Men, frågar sig Karin Olsson, är detta i grunden något annat än en from förhoppning? Måste vi inte ur Robert Dahls samlade författarskap kunna destillera fram antaganden om vad det är, närmare bestämt, som gör att demokratin förmår överleva?

På grund av sin minimalism är Robert Dahl förhindrad att öppet och nyanserat uttala sig om betingelserna för reproduktion. Det är så läsaren spontant föreställer sig hans inställning. Den snäva inriktningen på politisk procedur och elementära fri- och rättigheter håller honom tillbaka, när det gäller att uttala sig om vilket politiskt innehåll som *därutöver* är till fördel för demokratins fortlevnad. Hans återhåll-

samhet följer av att han inte vill stöta bort någon från att principiellt ansluta sig till det demokratiska projektet.

Detta är vad den konventionellt tänkande väntar sig att finna vid ett sökande efter uttalanden om reproducerbarhet hos Robert Dahl. Härmed låter sig Karin Olsson inte nöja. Envist söker hon efter antydda och underförstådda antaganden om vad som krävs av politiskt innehåll för att effektivt reproducera allmän rösträtt och politisk frihet.

Genomgången av Robert Dahls författarskap resulterar – utifrån Karin Olssons fråga om reproducerbarheten – i att denne med tanke på demokratins överlevnad räknar med tre faktorer utöver axiomen och kriterierna. Dessa ytterligare faktorer är *rätten*, *bildningen* och *marknaden*. Innebörden av dessa klagör hon på hundra sidor (s. 95-192) i den andra av bokens fyra huvuddelar. Hennes teknik är att pressa uttalanden i förbigående av Robert Dahl på den av henne själv antagna innebörden.

Trogen sitt eget normativa program om minimalismen som en teori, som förtjänar positivt stöd, diskuterar Robert Dahl aldrig öppet och rakt på sak vilken politik som bäst främjar reproducerbarheten. Det innebär att Karin Olsson måste försöka avvinna materialet belägg för att han underförstår rätten, bildningen och marknaden som förutsättningar för reproducerbarhet. På detaljnivå kan många av dessa belägg ifrågasättas. Men på det hela taget menar jag att hon lyckas göra troligt, att det förhåller sig så som hon förutsätter. Schematiskt sammanfattar hon sin analys i en överskådlig figur (s. 184) mot slutet av sin genomgång. Denna samlade bild kan och bör fortsatt forskning ta till utgångspunkt för att i poppersk anda på punkt efter punkt härda den tolkning som hon föreslår.

För det fortsatta resonemangets skull förutsätter jag i denna anmälan, att hennes tolkning är rimligt hållbar. På det sättet blir det av större intresse att reflektera något över vad som kan tänkas ligga i förlängningen.

Enligt gängse minimalistisk doktrin är det bara valsättet och regeringssättet samt reglerna om yttrande- och föreningsfrihet som behöver privilegieras för att möjliggöra bredast möjliga anslutning till överideologin. Öppenhet för skiftande social och ekonomisk politik verkar till stöd för demokratin. Så tänker vi oss att Robert Dahl resonerar. Tilltron till folkstyret växer, om valslag gör praktisk skillnad. Demokratin gör att folket växer med uppgiften. Enligt den motstående idén om blandad författning, däremot, är det som avgör tilltron till demokratin vartill proceduren används. Lagstiftningen blir alltför kortsiktig, om reglerna för politikens innehåll kan ändras med enkel majoritet. Även centrala delar av dessa regler bör därför hänföras till det svårföränderliga. Det senare är vad Robert Dahl bestämt motsätter sig.

Poängen med vad Karin Olsson vill addera till denna konventionella beskrivning av Robert Dahls tänkta värld är att han underförstått antar positiva omständigheter, som går utöver den allmänna rösträtten, yttrande- och föreningsfriheten. Dessa diskret antydda extra faktorer som han tror är nödvändiga är rätten, bildningen och marknaden. Dessa kan antas inverka, menar författarinnan, på reproducerbarheten. Det sker genom deras förbättrande inverkan på individerna och det politiska systemets institutioner för verkställande. Vad som åstadkoms med stöd av den allmänna rösträtten och den politiska friheten får på det sättet extra skjuts, menar hon sig visa att Robert Dahl föreställer sig, när det gäller att återskapa ett civilise-

rat och civiliserande sätt att fatta beslut avseende den egna gemenskapen och dess framtid.

På vilket sätt är då Karin Olssons analys idékritisk? Genom sitt val av ord i bokens undertitel gör hon anspråk på att tillämpa en ansats i svensk statskunskap, som läsaren förknippar med Herbert Tingstens svingande av det statsvetenskapliga svärdet. Uppgiften var inte bara studiet av levande författning, framhöll denne, gentemot juristernas alltför formella betraktelsesätt. Lika viktigt var bekämpandet av samtidshistoriskt verksamma villoläror. Denna andra huvudsakliga arbetsuppgift innebar inte bara att beskriva och hållbarhetspröva enstaka påståenden. Utöver att tolka och precisera var uppgiften att själva ta ställning till frågor som är djupgående och existentiellt kontroversiella. ”Statskunskapen har inom sitt område samma intellektuella bevakningsuppgift som filosofien inom sitt. I nutiden är denna uppgift särskilt betydelsefull, då icke blott irrationella utan även principiellt antirationalistiska föreställningar överflöda i den politiska debatten” (Tingsten 1940: 213).

Min kritik går ut på att Karin Olsson inte tillräckligt vinnlägger sig om detta tredje moment i en av Herbert Tingsten inspirerad idékritik. Robert Dahls diskreta antydning om att rätten, bildningen och marknaden *också* bidrar till att reproducera – och att det alltså inte räcker med axiomen och kriterierna – förefaller mig vara synnerligen utvecklingsbar och på ett intressant sätt grundläggande omstridd. Vad är det som gör att demokratin återskapas och hur stora är riskerna för att den nu aktiva generationen spelar bort demokratin genom att inte rätt kunna bedöma förhållandet mellan politisk och ekonomisk liberalism?

För en tingstenskt inspirerad idékritik bör uppgiften vara, menar jag, att kritisera

Robert Dahl för att han nöjer sig med att antydningssvis presentera rätten, bildningen och marknaden som *idealtypiskt* positiva faktorer. På det sättet blir begreppen inte fruktbara för vare sig normativ eller empirisk debatt. Att han tänker som han gör tror jag beror på att han önskar vinna brett erkännande. Han tvekar att äventyra uppslutningen kring demokratin som överideologi genom att antyda förekomsten av *nyanserat* sakpolitiska förutsättningar och konsekvenser.

Så bör vi inte tänka som vi vill vara idékritiskt inriktade statsvetare i Herbert Tingstens anda av hänsynslös uppriktighet. Då handlar det inte bara om att mekaniskt registrera och förklara tankar och tänkesätt. Uppgiften är också att ta ställning till hur det verkligen förhåller sig med betydelsen av rätten, bildningen och marknaden som *variabelt* betydelsefulla faktorer. Det räcker inte att antyda vad respektive idealtyp betyder för reproducerbarheten. Det som intresserar är vad utformningen av rätten, bildningen och marknaden faktiskt betyder för demokratin överlevnad under skiftande förhållanden.

Rättssystem kan tänkas vara olika med avseende på hur stora delar av en befolkning som lever rättssäkert och hur stora delar av deras tillvaro som präglas av lagstyre och rättstrygghet. Omfattar förrättsligandet bara kommersiella affärsuppdrag eller har det även utsträckt till förhållandena på bostads- och arbetsmarknaderna? Som en rimlig hypotes framstår att ju större delar av samhället som präglas av likhet inför lagen och möjlighet även för en svagare part att åberopa rättsregler, desto större är sannolikheten för positiva bidrag till demokratin reproducering. Skulle det inte förhålla sig på det sättet, är även detta högtintressant.

Bildningsnivån kan på motsvarande sätt tänkas vara olika med avseende på hur stora delar av ett samhälles befolkning som lever under förhållanden, vilka höjer sig över det rent kommersiella i fråga om kvalitet och bred tillgänglighet. Hur allmänt tillgängliga och utnyttjade är icke-reklamstyrda etermedia? Hur allmänt tillgängliga och lästa är tidningar och tidskrifter med kvalificerat innehåll? Finns det bibliotek, museer, konserthus, skolor och bildningsorganisationer som tillgodoser alla människors förmåga och vilja att uttrycka sig och att ta del av konstnärlig och vetenskaplig skaparkraft? Gäller detta inom hela befolkningen och i hela landet eller bara delar av befolkningen och delar av landet? Ju mer av ett lands bildningsväsen och kulturliv som har dessa karaktäristika, desto större är sannolikheten för positiva bidrag till demokratins reproducering. Det är vad man kan tänka sig analogt med den första hypotesen om att en brett tillämpad likhet inför lagen bidrar till folkstyrets förmåga att återskapa sig självt.

Marknaden som social företeelse kan slutligen vara beskaffad på många olika sätt – inte minst med tanke på jämlika och generellt verkande spelregler (Rothstein 2009). Den som arbetar, sparar, vill låna och bedriva egen verksamhet av skilda slag önskar bli behandlad enligt regler som är begripliga och som tillämpas lika för alla medborgare i samma belägenhet. Maktbalansen mellan konsument och producent, arbetstagare och arbetsgivare liksom mellan hyresgäster och arrendatorer å ena sidan och fastighetsägare å den andra kan vara beskaffad på vitt skilda sätt vid olika tidpunkter i historien och i olika delar av världen. Den tredje av Robert Dahls idealtypiska begrepp synes mig kunna ge upphov till hypotesen om att ju mer jämlika förhållandena är på socialt betydelsefulla marknader desto större är för-

utsättningarna för att demokratin förmår återskapa sig själv.

Så långt om tre hypoteser, vars statsvetenskapliga fruktbarhet jag menar, att Karin Olsson hade kunnat upptäcka och framhålla som viktiga, om hon hade varit mera offensivt inriktad på att dra slutsatser för fortsatt forskning. Hon hade med fördel kunnat förebrå Robert Dahl att hans normativa budskap om vikten av samförstånd och överideologi tenderar att överskugga intresset för verklighetsanalys.

Tyskt villospår

Innan jag sammanfattar vill jag göra ett påpekande rörande en punkt i avhandlingen, där jag menar att Karin Olsson misstar sig. Det gäller vad hon skriver avslutningsvis (s. 324 ff) om att Robert Dahl inte lägger så stor vikt vid ”människan”, som hon själv finner vara rimligt. För mig är detta en missriktad kritik. Ty om det är något som utmärker den öppna och proceduriellt inriktade minimalism som Robert Dahl företräder – liksom ledande nordiska teoretiker som Herbert Tingsten, Alf Ross, Ingemar Hedenius, Jan-Magnus Jansson och Stein Rokkan för övrigt – är betoningen av att demokratin och välfärdsstaten är tomma på politiskt innehåll just precis därför att medborgarna individuellt efter fritt val skall kunna axla ansvaret för sin egen rättsutveckling, sin egen bildning och sitt eget ekonomiska agerande.

Författarinnans mixtrande med ”människan” som alltför litet uppmärksammas av Robert Dahl leder enligt min mening till ett olycksfall i arbetet, när hon söker stöd för sin synpunkt hos den tyske statsrättsprofessorn Ernst-Wolfgang Böckenförde. För att ge eftertryck åt sitt önskemål återger hon Böckenfördes tanke om att frihetliga rättigheter inte ensamma kan

garantera demokratin fortlevnad. ”Det öppna systemet klarar inte av att garantera att friheten bevaras – en gemensam värdegrund behövs eftersom en neutral politisk enhet inte kan stå rycken” (s. 325).

Vad Ernst-Wolfgang Böckenförde skriver i den uppsats som Karin Olsson åberopar är korrekt återgivet men innebär, anser jag, ingen kritik av Robert Dahl. ”Der freiheitliche, säkularisierte Staat lebt von Voraussetzungen, die er selbst nicht garantieren kann. Das ist das grosse Wagnis, das er, um der Freiheit willen eingegangen ist” (Böckenförde 1967: 93). Ja, så är det, skulle Robert Dahl svara. Men än sen då? En öppen och minimalistisk demokratisyn förutsätter, att folket och därmed också varje enskild medborgare växer med uppgiften till följd av svaret. Hur kan man se saken på annat sätt utan att vara kommunist, religiös fanatiker eller marknadsfundamentalist? Är inte själva poängen med en minimalistisk grundsyn, att demokratin är tom, neutral och avförtrollad – för att kunna inbegripa och understödjas av samtliga medborgare?

Enligt min mening har Robert Dahl och Ernst-Wolfgang Böckenförde samma uppfattning. Poängen för den senare – som jämförelsevis vänstersinnad skribent i ett sällskap av ytterligt konservativa skribenter inom ramen för ett symposium – är att påminna om det långa historiska perspektivet från 1500-talet och framåt. Den religiösa grunden för staten försvann oåterkalleligt genom franska revolutionen, påminner han, och ersattes under 1800-talet och första hälften av 1900-talet av nationalismen som sammanhållande kraft.

Efter 1900-talets katastrofer återstår bara den politiska friheten tillsammans med den allmänna och lika rösträtten, varigenom en rimligt stark sammanhållning

mellan alla medborgare i bästa fall kan åstadkommas. För den som är konservativ och religiös är möjligheterna att motverka liberalismen och socialismen därmed inte uttömda, skriver Ernst-Wolfgang Böckenförde välvilligt uppmuntran- de gentemot sina högersinnade kolleger i det aktuella sammanhanget. Också den starkt traditionsbundne kan verka inom ramen för de nya spelreglerna, framhåller han. Den konservative bör inte se folkstyret som något för honom eller henne främmande och demokratin som en gentemot den egna tron fientlig verksamhet ”sondern als die Chance der Freiheit, die zu erhalten und zu realisieren” (Böckenförde 1967: 94).

Därmed säger Ernst-Wolfgang Böckenförde detsamma som Robert Dahl skulle ha sagt, om han hade haft att diskutera med konservativa kritiker, som ifrågasatte om den som är konservativ kan bejaka demokratin. Avgörande, tror jag att de båda menar, är tilltron till yttrandefriheten, föreningsfriheten och den allmänna rösträtten med de möjligheter, som dessa friheter öppnar även för andra än liberaler och socialdemokrater.

Av stort intresse trots brister

Därmed är jag klar med min granskning och kan summera. Den grundläggande fråga som författarinnan ställer är osedvanligt fruktbar, anser jag. Men hon genomför inte sin idékritik så långt som jag menar att hon skulle ha kunnat göra och borde ha gjort, om hon hade velat leva upp till valet av undertitel för avhandlingen.

Utifrån det av Karin Olsson lanserade sättet att ställa problemet och sin tolkning av Robert Dahl skulle hon ha kunnat anvisa två lika centrala som nära till hands liggande forskningsuppgifter. Det ena är

att återanalysera de fem norska, svenska och danska maktutredningarna under de senaste fyrtio åren. Vilken var den fråga dessa ställde? Vad kom de fram till och vilken kritik inbjuder de till i ljuset av hennes idé om reproducerbarhet som demokratiforskningens grundproblem? Den andra är att i ett brett internationellt perspektiv ställa frågan om hur långt demokratin kan avhända sig bestämmanderätt utan att riskera att reproducerbarheten går förlorad. För att på allvar kunna gå i närkamp med dessa båda frågor behöver forskningen låta sig inspireras av hennes idé om reproducerbarhet som det centrala. Därför är det synd att hon försummar att systematiskt relatera sig till något av dessa båda större debattsammanhang.

Vad jag sammanfattningsvis menar är alltså att just denna avhandling, trots sina uppenbara brister, mer än de flesta statsvetenskapliga dissertationer, genom sin skenbart enkla men originella problemställning, förmår stimulera till fruktbara undersökningsuppgifter. Detta gäller enligt min mening inte bara för nordisk utan också för internationell forskning om hur demokratin befästs och överlever.

Referenser

- Bartolini, Stefano, 2008. *Taking 'constitutionalism' and 'legitimacy' seriously*. Florence: European Governance Discussion Papers, No. 1 - 2008.
- Engelstad, Fredrik, 2004. "Den siste maktutredningen bør icke bli den siste", *Nytt norsk tidsskrift*, 21 (1), 96-102.
- Gustavsson, Sverker, 2006. "What makes popular government self-reinforcing?" *Scandinavian Political Studies*, 29 (1): 65-74.
- Gustavsson, Sverker, 2009. "Varför blandad författning?", s. 36-50 i Mette Anthonsen & Sverker C. Jagers, red., *Rätt grönt. Vänbok till professor Lennart J. Lundquist*. Göteborg: University of Gothenburg (Göteborg Studies in Politics, 120).
- Karvonen, Lauri, 2004. "Review of Scandinavian power studies", *Scandinavian political studies*, 27 (4), 423-27.
- Mair, Peter, 2007. "Political opposition and the European Union", *Government and Opposition*, 42 (1), 1-17.
- Petersson, Olof, 2003. "Den sista maktutredningen?" *Nytt norsk tidsskrift*, 20 (4), 351-362.
- Rothstein, Bo, 2009. "Preventing markets from self-destruction. The quality of government factor", s. 203-26 i Mette Anthonsen & Sverker C. Jagers, red., *Rätt grönt. Vänbok till professor Lennart J. Lundquist*. Göteborg: University of Gothenburg (Göteborg Studies in Politics, 120).
- Scharpf, Fritz W., 2009. *The double asymmetry of European integration*. Köln: Max-Planck-Gesellschaft für Gesellschaftsforschung (MPIfG Working Paper 09/12).
- Schmitter, Philippe C., 2010. "The future of 'real-existing' democracy", *Scandinavian political studies*, 33 (2), forthcoming.
- Tingsten, Herbert, 1940. "Statsvetenskapliga arbetsuppgifter", s. 194-215 i Gunnar Aspelin & Göte Turesson, red., *Vetenskap av i dag*. Stockholm: Hugo Gebers förlag.
- Østerud, Øyvind, 2004. "Maktutredning og demokrati" *Nytt norsk tidsskrift*, 21 (1), 94-96.
- Østerud, Øyvind, 2006. "Rettsliggjøring og demokrati", *Tidsskrift for samfunnsforskning*, 47 (3), 613-22.